

1425

۲۰۰
۱
۲۲۲
تسین

دادستان دیوان کیفری بین المللی

دکتر نرگس اکبری
حسین کاظمی فروشانی

بهار ۹۸

سرشناسه	: اکبری، برگس، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: دادستان دیوان کیفری بین‌المللی/برگس اکبری، حسین کاظمی فروشانی
مشخصات نشر	: قم: ستاره کربلا، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۲ص.
شابک	: 978-600-9866-08-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
مادداشت	: کتابخانه.
موضوع	: دیوان بین‌المللی کیفری
موضوع	: International Criminal Court.
موضوع	: دادستانها - شرح وظایف
موضوع	: Public prosecutors - Job descriptions.
موضوع	: دادگاه‌های بین‌المللی
موضوع	: International courts.
موضوع	: رویه قضایی
موضوع	: Jurisprudence.
نشانیه اولیه	: کاظمی فروشانی، حسین، ۱۳۶۷ -
رده بند شماره	: ۱۳۹۸/۷۲۰۲/الف/ک ۵۴۲۵
رده بند دیوبی	: ۰۱/۳۲۵
شماره کتابشناسی علمی	: ۵۵۱۸۹۲۲

عنوان کتاب: دادستان دیوان کیفری بین‌المللی

مؤلف: دکتر برگس اکبری، حسین کاظمی فروشانی

انتشارات: ستاره کربلا

طراح: علی رضا رحیمی

نوبت چاپ: اول/ ۱۳۹۸

تیراژ: ۳۰۰

قیمت: ۲۹۰۰۰۰ ریال

شابک: 978-600-9866-08-3

تقدیر و تشکر

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و
مادری فداکار نصیبم ساخته تا در سایه درخت
پر بار وجودشان بیاسایم و از ریشه آنها شاخ و
برگ گیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم
و دانش تلاش نمایم. والدینی که بودنشان تاج
افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی است بر
بودنم، چرا که این دو وجود، پس از پروردگار،
مایه هستی ام بوده اند دستم را گرفتند و راه رفتن را
در این وادی زندگی پر از فراز و نشیب آموختند.
آموزگارانی که برایم زندگی، بودن و انسان بودن
را معنا کردند.

و به تمام آزاد مردانی که نیک می اندیشند و عقل
و منطق را پیشه خود نموده و بجز رضای الهی و
پیشرفت و سعادت جامعه، هدفی ندارند.
دانشمندان، بزرگان، و جوانمردانی که جان و مال
خود را در حفظ و اعتلای این مرز و بوم فدا نموده
و می نمایند.

تقدیم به وجود با ارزشتان...

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۷	فصل اول: تشکیلات، ساختار و ویژگی های دیوان کیفری بین المللی
۸	مبحث اول: پیشینه تاریخی دیوان کیفری بین المللی
۱۲	مبحث دوم: ساختار دیوان کیفری بین المللی
۱۵	مبحث سوم: ارکان دیوان کیفری بین المللی
۱۵	گفتار اول: نضات
۱۶	گفتار دوم: ریاست
۱۷	گفتار سوم: دادستانی
۱۷	گفتار چهارم: شعب دیوان
۱۸	گفتار پنجم: دبیرخانه دیوان
۱۹	گفتار ششم: مجمع دول متعالیه
۲۲	مبحث چهارم: مفهوم حقوق کیفری بین المللی و ویژگی های آن
۲۲	گفتار اول: مفهوم حقوق کیفری بین المللی
۲۳	گفتار دوم: ویژگی های حقوق کیفری بین المللی
۲۶	مبحث پنجم: نقش سیستم های مختلف دادرسی در رسیدگی های دیوان
۲۶	گفتار اول: سیستم دادرسی اتهامی
۲۷	گفتار دوم: سیستم دادرسی تفتیشی
۲۸	گفتار سوم: سیستم دادرسی مختلط
۲۹	مبحث ششم: سیستم نظام ترافعی و پذیرش آن در رسیدگی های بین المللی
۲۹	گفتار اول: نظام ترافعی در مقابل نظام تفتیش
۳۱	گفتار دوم: ویژگی های اصلی نظام ترافعی در مراحل مختلف دادرسی

- گفتار سوم: شکل گیری نظام ترافیعی در حوزه قضایی بین المللی..... ۳۶
- فصل دوم: ساختار و صلاحیت دادسرای دیوان کیفری بین المللی..... ۴۱
- مبحث اول: دادسرای دیوان..... ۴۲
- مبحث دوم: نحوه انتخاب دادستان و برکناری او..... ۴۲
- مبحث سوم: جرائم مشمول صلاحیت دیوان..... ۴۵
- گفتار اول: جنایات تجاوز..... ۴۵
- گفتار دوم: نسل کشی..... ۵۶
- گفتار سوم: جنایت علیه بشریت..... ۶۰
- گفتار چهارم: جنایت جنگی..... ۶۴
- مبحث چهارم: نقش شورای امنیت در همکاری های بین المللی با دادستان دیوان..... ۷۲
- گفتار اول: رژیم همکاری ناشی از اساسنامه دیوان کیفری بین المللی..... ۷۳
- گفتار دوم: رژیم همکاری ناشی از پاراگراف ۲ قطعنامه ۱۹۵۱ و پاراگراف ۹ قطعنامه ۱۵... ۷۴
- گفتار سوم: ضمانت اجرای عدم همکاری دولت ها با دادستان دیوان کیفری بین المللی..... ۷۹
- مبحث پنجم: امکان اعمال صلاحیت قضایی دیوان در رسیدگی به بحران های بین المللی معاصر..... ۸۴
- گفتار اول: بحران داعش..... ۸۴
- گفتار دوم: بحران یمن..... ۱۰۵
- گفتار سوم: بحران میانمار..... ۱۱۷
- گفتار چهارم: بحران فلسطین..... ۱۲۷
- فصل سوم: نحوه شروع به انجام تحقیقات، وظایف و اختیارات دادستان..... ۱۳۹
- مبحث اول: شرایط اعمال صلاحیت، زمان پیش شرط های لازم برای اعمال صلاحیت..... ۱۴۰
- گفتار اول: شروع به انجام تحقیقات با ارجاع یک وضعیت توسط دولت های صلاحیت دار به دادستان..... ۱۴۲
- گفتار دوم: شروع به تحقیقات با ارجاع یک وضعیت توسط شورای امنیت به دادستان..... ۱۴۳

- گفتار سوم: شروع به انجام تحقیقات و تعقیب مستقیم یک وضعیت توسط خود دادستان... ۱۴۴
- گفتار چهارم: اخذ مجوز انجام تحقیقات توسط دادستان از شعبه مقدماتی..... ۱۴۴
- گفتار پنجم: شرایط مربوط به قابلیت پذیرش یا عدم پذیرش یک وضعیت..... ۱۴۵
- مبحث دوم: نحوه شروع و انجام تحقیقات توسط دادستان پس از موافقت شعبه مقدماتی ۱۴۷
- گفتار اول: شروع به انجام تحقیق توسط دادستان ۱۴۸
- گفتار دوم: وظایف و اختیارات دادستان در خصوص نحوه انجام تحقیقات ۱۵۰
- گفتار سوم: وظایف دادستان در رابطه با حقوق اشخاص در طول تحقیقات ۱۵۱
- گفتار چهارم: تکالیف دادستان در مقابل قربانیان و شهود..... ۱۵۲
- گفتار پنجم: دادستان و حفظ حقوق متهم جهت رسیدن به یک دادرسی عادلانه ۱۵۶
- گفتار ششم: محافظت از اطلاعات محرمانه ملی توسط دادستان ۱۶۱
- گفتار هفتم: نقش دادستان در تهیه و ثبت کیفرخواست ۱۶۲
- گفتار هشتم: دادستان و اتخاذ تصمیم مبنی بر منفع تعقیب یا عدم شروع به تحقیق..... ۱۶۳
- مبحث سوم: وظایف محوله به دادستانی در شعبه مقدماتی و دادگاه..... ۱۶۶
- گفتار اول: دادستان و شعبه مقدماتی (رسیدگی قبل از محاکمه)..... ۱۶۶
- گفتار دوم: وظایف دادستان در مطلع ساختن شعبه مقدماتی دیوان ۱۶۸
- گفتار سوم: احضار یا بازداشت متهم توسط دادستان ۱۷۰
- گفتار چهارم: تکالیف دادستان و متهم در رابطه با افشای شهود و دلایل ۱۷۲
- گفتار پنجم: تائید اتهامات قبل از محاکمه در شعبه مقدماتی با حضور و تقاضای دادستان ۱۷۶
- فصل چهارم: وظایف دادستان دیوان در محاکمه و بعد از صدور رای ۱۸۱
- مبحث اول: نقش دادستان در جریان محاکمه..... ۱۸۲
- گفتار اول: بررسی اتهامات توسط شعبه مقدماتی دیوان با حضور دادستان و متهم..... ۱۸۴
- گفتار دوم: بررسی و تائید اتهامات توسط شعبه مقدماتی با حضور دادستان در غیاب متهم ۱۸۶
- گفتار سوم: نقش دادستان در مرحله محاکمه..... ۱۸۷

مبحث دوم: نقش دادستان پس از صدور حکم ۱۸۹

گفتار اول: دادستان و تجدیدنظر خواهی از قرارهای اعدادی ۱۸۹

گفتار دوم: دادستان و تجدیدنظر خواهی از حکم اعم از برائت یا محکومیت ۱۹۰

گفتار سوم: اعاده دادرسی توسط دادستان و محکوم علیه ۱۹۴

گفتار چهارم: وظیفه دادستان در اجرای حکم ۱۹۷

سخن پایانی ۱۹۸

منابع ۲۰۹

فهرست اختصارت

ICC: International Criminal Court

UN: United Nations

SC or S: Security Council

UN D/Doc: United Nations Document

SG: Secretary-General.

HRC: Human Rights Commission.

ASP: Assembly of States Parties.

GA: General Assembly.

RES: Resolution.

RC: Review Conference.

SWGCA: Special Working Group on the Crime of Aggression.

OUP: Oxford University Press.

NILR: Netherland of International Law Review.

www.ketab.ir

مقدمه

صلح و امنیت بشری به عنوان نماد نظم عمومی بین‌المللی و یک ارزش بنیادین جامعه بین‌المللی همواره مفهومی شکننده بوده است که با ارتکاب جرایم مهم بین‌المللی از جمله جنایت نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت، جرایم جنگی و جنایت تجاوز، این ارزش نقض می‌گردد. وقوع دو جنگ جهانی اول و دوم به فاصله کمتر از ۲۲ سال قبل از هر چیز، بیان‌کننده آن بود که نظم عمومی بین‌المللی، یعنی صلح و امنیت در جامعه بشری، به شدت آسیب‌پذیر است و بنابراین باید با تجهیز جامعه جهانی به ابزارهای بین‌المللی قانونی، نظام جهانی را از تعرضات و جرایم بین‌المللی مصون داشت.

هر چند تأسیس سازمان ملل گام بلندی برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی محسوب می‌شود، ولی بررسی وضعیت جامعه جهانی بعد از سال ۱۴۴۵ اوضاع را آنطور که ملل متحد آرزو می‌کردند ترسیم نمی‌کند و ما در صحنه بین‌المللی شاهد جنگ‌هایی هستیم که نظم عمومی و ارزش‌های مشترک بشری را نقض می‌کنند، به همین دلیل است که شورای امنیت سازمان ملل متحد (زاین پس شورای امنیت) بسان بسیاری از نهادهای بین‌المللی، اشخاص و متخصصین حقوق بین‌الملل به این نتیجه رسیده که صرفاً با تلاش برای خاموش کردن شعله‌های جنگ نمی‌توان به صلح واقعی رسید، بلکه باید رویکردی را اتخاذ کرد تا زمینه‌های بروز جنگ از بین برود و این مهم تحقق نمی‌یابد، مگر با تلاش برای اجرای عدالت، به طوری که جامعه بشری وجود نهاد دیگری را لازم می‌داند که به واسطه آن به کیفر دادن به مجرمان بین‌المللی که غالبشان را رهبران دولت‌ها تشکیل می‌دهند، پردازد.

در نظم نوین جهانی اگر چه صلح و امنیت بین‌المللی از جایگاه رفیعی برخوردار است، لیکن این صلح و امنیت زمانی مستقر و پایدار خواهد ماند که عدالت به طور اعم و عدالت کیفری به طور اخص برقرار گردد. باید افرادی که به ارزش‌های بنیادین جامعه بین‌المللی تعرض کرده یا می‌کنند به سزای اعمال خود برسند و مجازات شوند.

اگرچه مفاهیم "عدالت کیفری بین المللی" و "صلح و امنیت بین المللی"، دو مفهوم مجزا از یکدیگرند، با این حال ارتباط تنگاتنگی که بین این دو وجود دارد، رابطه تنگاتنگ است تا جایی که می توان گفت این دو لازم و ملزوم یکدیگرند؛ به این نحو که یکی از مهمترین اهداف عدالت کیفری بین المللی تأمین صلح و امنیت بین المللی است و باید گفت صلحی پایدار خواهد بود که عدالت کیفری بین المللی در آن تحقق یافته باشد. از سوی دیگر وجود عدالت کیفری بین المللی وابستگی کاملی به وجود صلح و امنیت بین المللی دارد؛ زیرا زمانی می توان در یک جامعه از عدالت کیفری سخن گفت که در آن، نظامی حاکم باشد و جامعه بین المللی نیز از این قاعده مستثنی نیست.

بنابراین، همانگونه که تحولات بین المللی نیز نشان می دهد، نگرانی جامعه بین المللی در حال حاضر صرفاً "حفظ صلح" نیست بلکه عدالت جایگاه مهمی را یافته است به گونه ای که برخی از اقدامات جامعه بین المللی را صرفاً بر مبنای نیل به عدالت می توان توجیه نمود تا تحقق صلح. اما باید توجه داشت که آرامش و امنیت واقعی از طریق تعقیب و مجازات جنایات مهم امکان پذیر است که ظاهراً در حیطه تکالیف شورا نیست، واقعیتی که الهام بخش ضرورت استقرار دیوان های کیفری بین المللی است. در همین راستا، شورای امنیت به پشتوانه اختیاراتی که در حفظ صلح و امنیت بین المللی به موجب منشور به عهده دارد و نیز در چارچوب گسترش نهادهای فرعی اجرایی، در دهه ۱۹۹۰ اقدام به تأسیس دو دادگاه کیفری بین المللی یعنی یوگسلاوی سابق و رواندا نموده است. این تحول که در عین حال نوعی نوآوری توسط شورای امنیت بود و یک توسعه حقوقی مهم در حقوق بین الملل به شمار رفت، به نوبه خود بر فشار برای ایجاد دیوان کیفری بین المللی (از این پس دیوان) که اساسنامه آن در ۱۹۹۸ م امضا شد، افزود. بدین لحاظ شورای امنیت نمی توانسته نسبت به صلاحیت و اختیاراتی که برای دیوان پیش بینی می شود بی تفاوت باشد. بر این اساس جامعه جهانی در سال ۱۹۹۸ پایه های یک نهاد مستقل قضایی را برای اقامه عدل در جهان بنیان نمود.

ایجاد دیوان بر مبنای اساسنامه مصوب کنفرانس ۱۹۹۸ در رم و پیش‌بینی حق توسل به دیوان برای شورای امنیت به هنگام وقوع یک یا چند جنایت ارتكابی تحت صلاحیت این دیوان، علاوه بر تحقق یکی از بزرگترین خواسته‌های بشر برای مجازات و مقابله با ناقضین صلح و امنیت، ابهام‌ها و تردیدهایی را با توجه به نقش شورای امنیت سازمان ملل درباره کارآمدی، بی‌طرفی و استقلال دادستان به وجود آورده است. درک پیوند نهاد شورای امنیت و دیوان کیفری بین‌المللی موضوع دشواری نیست؛ آنچه که نیاز به تأمل دارد، این است که در پرتو این پیوند، سازگار و هم‌سو کردن کردن دو مفهوم مهم و مقدس یعنی عدالت با صلح چگونه عملی خواهد شد؟ در صورت دایر بودن امر بر رجحان یکی بر دیگری، که به دلیل ماهیت ویژه مناسبات بین‌المللی امر نامعمول و ناآشنایی هم نیست، کدام یک را باید برتری داد؟ آثار و عواقب این رجحان بر نظم نهادی و تشکیلاتی چیست؟

شورای امنیت با ماهیت سیاسی خود و دادستان دیوان (از این پس دادستان) به عنوان یک مقام قضایی، هر کدام جداگانه نسبت به وضعیت‌هایی که از یکسو در آن جنایت نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی و جرم تجاوز ارتكاب یافته و از سوی دیگر تهدید بر صلح، نقض صلح یا تجاوز محسوب می‌شود، به موجب منشور ملل و اساسنامه دیوان وظایفی بر عهده دارند. از این رو، این سه ال ایجاد می‌شود که اولاً چه تعاملاتی میان اشتغالات قضایی دادستان و اشتغالات سیاسی شورای امنیت وجود دارد و ثانیاً اینکه با توجه به ارتباطات اجتناب‌ناپذیر آنها، این نوع اخبارات شورای امنیت جهت تحقق عدالت کیفری از سوی دیوان، فرصتی برای مقابله با بی‌کیفری جنایتکاران به حساب می‌آید یا ممکن است تهدیدی برای دادستان در مسیر عملکردش محسوب شود.

مراجع قضایی داخلی کشورها اعم از دادرها و دادگاه‌های کیفری می‌باید اقدامات محاکم کیفری بین‌المللی را در امر مبارزه با جنایات بین‌المللی و جلوگیری از فرار مرتکبین جنایات بین‌المللی مزبور از مجازات تکمیل نموده، در این رابطه قوانین

جزایی ملی می باید با الزامات بین المللی هماهنگی که کامل داشته و یکسان سازی حقوقی با حفظ اصول اساسی حاکمیت و استقلال کشور انجام شود. دنیای معاصر با دو خطر یا دو مصیبت بزرگ که سلامتی نسل انسان و ثبات و آرامش جهانی را به شدت مختل نموده مواجه است؛ از یک طرف بیماری های مسری که به سرعت شیوع عمومی یافته و از طرف دیگر مخاصمات و مناقشات منطقه ای و بین المللی دو خطری است که امروزه برای بشریت مطرح است، مصیبت اول همیشه آگاهانه به انسان تحمیل نشده است هر چند که انسان می تواند بعد از یک دوره طولانی درد و رنج و مبارزه و تحقیق علمی از دامنه شیوع آن جلوگیری و یا آن را ریشه کن نماید. تحقیقات علمی امروزه برای تولید یک دارو یا واکسن مناسب برای مبارزه با بیماری ایدز که به عنوان مصیبت قرن معروف شده است به تدریج به موفقیت قطعی خود نزدیک می شود. در رابطه با مصیبت دوم که ناشی از بلند پروازی و تفکرات افراطی انسان هاست همیشه ارادی و با حواس آنها به وقوع پیوسته و در جریان این مناقشات و مخاصمات نظامی است که معمولاً شدیدترین و غیر انسانی ترین جنایاتی که وجدان آدمی را شدیداً متاثر می نماید به وقوع می پیوندد. طی چند دهه اخیر ما ناظر شدیدترین خشونت ها که تاریخ بشریت معاصر را رقم زده است بوده ایم.

تصویب اساسنامه دادگاه کیفری بین المللی و تاسیس دادگاه ها که یکی از بزرگترین موفقیت های جامعه بشری محسوب می شود. قطعاً می تواند به عنوان عامل پر قدرت قانونی برای عامل پیشگیری از ارتکاب جنایات مورد اشاره در ماده ۵ در اساسنامه، نقش موثری در صحنه بین المللی ایفا نماید.

یکی از شانس های مهم موفقیت دادگاه، مربوط است به ویژگی تکمیلی بودن صلاحیت دادگاه به عبارت دیگر این دادگاه صلاحیت ذاتی ابتدایی یا تقدم صلاحیت (برخلاف صلاحیت دادگاه های کیفری بین المللی موقت) نسبت به دادگاه ملی نخواهد داشت. دادگاه کیفری بین المللی، زمانی صلاحیت خود را برای رسیدگی به جنایات مقرر در اساسنامه اعمال می نماید که یا دولتی صلاحیت تقنینی خود را در

مورد رسیدگی به جنایات مزبور اعلام ننموده و یا دادگاهی که دارای صلاحیت ذاتی می‌باشد مایل یا قادر به تعقیب کیفری متهم نبوده و یا عدم به تعقیب کیفری متهم نبوده و یا عدم تعقیب متهم با اراده مشخص و سوء نیت همراه باشد.

بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که صلاحیت دادگاه کیفری بین‌المللی نسبت به دادگاه ملی کشورها یک نوع صلاحیت تکمیلی بوده و به هر حال دادگاه ملی دارای حق تقدم برای تعقیب و محاکمه می‌باشد. برای برخورداری از صلاحیت بدوی و مقدم نسبت به صلاحیت دادگاه کیفری بین‌المللی، سیستم حقوقی ملی می‌باید در جهت یکسان‌سازی با اساسنامه دادگاه و ایجاد ابزارهای قانونی مبارزه علیه جنایات‌های بین‌المللی اقدام نماید. دولت جمهوری اسلامی ایران در ۳۰ دسامبر ۲۰۰۰ اساسنامه رم را امضا و متعهد به تصویب آن در مراجع قانون‌گذاری کشور شده است. که متأسفانه همانطور که اشاره شد تاکنون اقدامی برای تصویب و انطباق قانون‌گذاری ملی با اساسنامه مزبور انجام نشده است. برای اینکه این موضوع به نحو مطلوب انجام شود ضروری است که در مرحله اول نسبت به تصویب نهایی اساسنامه و سپس نسبت به انطباق قوانین ملی کشور همان‌طور که اکثر کشورهای اروپایی از جمله فرانسه، آلمان، بلژیک و... وارد کردن جنایات مندرج در اساسنامه با مجازات‌های متناسب در قانون جزای ملی و ایجاد بستری مناسب برای همکاری قانونی با دادگاه اقدام شود.